

Саво Стијеповић

ПРЕКРАСНЕ РУШЕВИНЕ

– Погледај – рекао је Бак Малиген, скинувши шешир. Затим је њим театрално махнуо, показујући успавану светлоплаву долину која је стрпљиво чекала да управо буде откривена, а са њом и читав један нови свет и читав један народ. Био је то већ библијски хоризонт и најпре сам помислио на Мојсијево обраћање синовима Израиља: „Господ Бог наш рече нам на Хориву говорећи: доста сте били на овој гори. Обрните се и подигните се и идите ка гори Аморејској и у сву околину њезину, идите у равнице и у брда и у долине, и на југ и на све брегове морске, у земљу Хананску и на Ливан и до ријеке велике, ријеке Еуфрата.” Као да је Нова Јудеја ницала пред нама. Чекала је, гушећи се у сунцу и прабини. – Чудесно изгледа, зар не?

У даљини су се, као кроз плетени застор, назирала сива брда и колски превоји. Трава у равници је била сасвим сува, мада су ту, у близини, у долинама, протицали многи блистави потоци које су, зависно од места, називали различитим, махом индијанским именима. Народ Јоката је некада живео овде. Управо као што су некада овде биле велике шуме, столетна стабла, готово прашума, али данас не. Крупне вретенасте жиле, трули одломци пањева, могле су се још понегде видети у расквашеној земљи која се лагано угибала под ногама. Нешто подаље, велики камени блокови су се ређали према југу, стварајући огромну стеновиту стрелу која указује на правац језера. Ту се налазила нека древна некропола. Гробље змија, тако су то звали. Малиген је посегнуо за фином футролицом од змијске коже коју је носио у унутрашњем джепу сакоа и одатле извукао један цоинт. Сук, сук, суук, сууки, сууу! Дубоко је увлачио димове, док ми напокон није предао, климајући главом доле горе, ту горућу штафетицу. Мој сапутник је и

по овако врелом дану био уредно одевен: изгледало је као да је искочио из неког холивудског ноар филма из педесетих. Заправо, поред себе ја сам имао Ралфа Микера из славног Олдричовог филма *Kiss Me Deadly*. То сам му и рекао, то, како има поглед и песнице Мајка Хамера и почели смо да се смејемо као два радосна кретена, наслоњени на хаубу црвеног Бјуика Скајларк, '72. Виц је био у томе што је и Малиген, као и Микер у филму, био приватни детектив. И виц је био у томе што смо обојица били добро ошинути извршним канабисом из Јуке.

Сада сам се смејао, мислећи како је све у реду и како је све *ал њун-џо*, мој пријатељу, у руци стежући боцу калифорнијског вина коју смо претходног дана успут покупили из некакве скровите винарије, посматрајући периферију Фресна и мрежу путева који су, сви до једног, водили у мутну загушујућу светлост јутра. Но, истина је била та да ништа неће бити у реду. Стајао сам пред паклом и требало је само да отворим те капије и весело ушетам у њега. Што сам ускоро и учинио. Улетео сам, пре ће бити, унутра. На истоку су немо задрхтале високе планине, нестварно додирујући ретке облаке. Са радија у колима долетао је и повремено нестајао звук гитаре Џерија Гарсије. Песма се звала *Dark Star*. Права ствар за прави друм. *Shall we go?*

Последња три, четири месеца, налазио сам се у расулу, заправо, уто-нуо сам у некакав подмукли, лудачки вртлог који ме је целог усисао у себе и потпуно здробио. Умро ми је отац, а за њега сам био врло везан. И раније сам пио, али сада сам се, уз особиту сласт, одиста томе предао. Нагло сам се прозлио. Жену с којом сам живео пуне четири године, ту несевичну, лепу и добру особу која ми је у свему помагала, дословно сам отерао сам из стана. Читава утроба ми је сиктала, тресући се. Био сам страшно љут и био киван на све, на жене, негроиде и псе, на телевизијске водитеље, људе са шеширима и рок музичаре, на хиспаносе, хипије и холивудске скотове, на цео јебени амерички на-кот, источњаке, ближе или даље небитно, на јудео-еуропеиде, монго-лоиде, не знам, заиста не бих волео да некога изоставим. Нарав ми је весело прокључала у лонцу пуном жалости, једа и некакве неодређе-не и нејасне кривице. Укратко, понашао сам се попут каквог идиота и као да ми овај свет нешто дугује. Патетично. Опасан жрвањ је млео моје законе и виђења свих ствари, а то ме је прилично уплашило. Ускоро се појавила и тајанствена упала зглоба, а за њом и оштар, до-садан бол у десном колену и опадање косе на темену. Пустио сам бра-ду и нагло ослабио, стално се опијао, нисам прекидао, и напијао се брзо, мешајући алкохол са седативима и са разним лековима. Поту-као сам се више пута, провоцирајући добронамерне незнанце. Украт-ко, у мени је почела да влада дубока тама и да расте ужасна пустош. Не треба баш бити сасвим уверен да у очајању нема никаквог шарма. Це-

рекање ђавола зна бити примамљиво. Мислио сам још да дам отказ на послу, но данима сам одлагао тај чин, понашајући се дрско и бахато, вређајући кога стигнем, надајући се како ће ме предухитрити и избацити напоље. Међутим, то се није дешавало, а сумњам да је нешто такво и било извесно, пошто су ми људи који су водили фирму били наклоњени, понашајући се према мени са претераним разумевањем. Уосталом, на неки чудан начин, били су као део обитељи. Почео сам, најпре помало, а затим све више, да размишљам о себи на начин који је за мене до тада био туђ, дакле, веома прецизно премеравајући детаље, дубоко копајући, успут, у сећању. Полако ми је успело да тако допузим до мучног или комичног, како се узме, закључка да сам ја, Стјепан Пима, био, наиме, одувек хуља и врло лош човек, те да је очева смрт била окидач како бих такво ружно и непристојно лице могао показати самом себи.

У улици Бејкер у Сан Франциску налази се православна црква Светог Јована Крститеља. То је недалеко од зграде Вејнрајт Преса у којој сам био запослен, на Пацифик авенији. Одлазио сам у храм, махом на Вечерње службе и Литургије недељом и то ме је, рекао бих, смиривало. Присуство на том месту чинило је да се, ипак, осећам боље. Али, осим да је посреди молитва, о самој суштини службе знао сам тек мало. Пожелео сам да се укључим у ту групу, у заједницу, да се напослетку негде уклопим и уденем, као да би то решило многе ствари које су ме мориле. Мој отац јесте био православне вере и био је крштен у некој цркви у Доњем Грбљу. О свом завичају, том скоро па митском Агровиуму, блиском небесима, који сам једном и сам видео, често је говорио са тако изненађеним погледом, као да му други приповедају о томе, а никако он. За веру и обичаје свог племена нисам нарочито марио, оно основно јесам познавао – српским језиком сам се изврсно служио – али, напорно би било да у све то уђем с неком врстом сумњиве преданости или еуфорично. А опет, историју сам волео. Чак сам једно време јасно могао видети себе како, као почасни предавач, сигурним и одмереним корацима газим кроз кампус, у јесен, док опада лишће, негде на Истоку, окружен многим љубопитљивим погледима. Но, на страну све то. Себи сам, желим рећи, током црквене службе, највише сличио некаквом злом гуштеру, прождрљивом, свирепом гмазу који доконо и незграпно, једнако лудо палаца језиком, иде од угла до угла храма, гледајући има ли кога коме може наудити. Стојећи на том месту, на пет метара од иконостаса, скрушено и у молитви, знао сам како лажем и себе и друге, напослетку и Бога самог и свете блажене ангеле његове, да је оно што чиним у цркви неискрено, рђаво, подло и с прикривеном намером да уходим добро, честито и лепо, како бих уплетао, уколико ми тако што пође за руком, жалосно и зло.

Него, када се читава ствар стави на теразије, није то било сасвим тачно. Био сам, истина, веома строг према себи тих недеља: касније сам се више радовао свом боравку у храму, мисли су постајале некако усмереније, покрети опуштенији, било је другачије, отвореније и природније сам се осећао. Мислим како сам стекао задовољство у лакој рутини. Али, тада сам био ужаснут и својом страшном празнином и дубоком усамљеношћу да сам од свега тога осећао праву физичку бол. Бол у костима, у утроби, бол у јетри, у слезини, у венама, у свему ономе што стаје унутар човека. Био ми је потребан лек, неко снажно, храпаво лишће, јестиво биље, стабло пуно сока, корен који је љут и слadak, кисео и опор – млечно беле боје, пун сићушних кристала што пуцају на језику. Или то или мана, смоласта, зрнаста, са укусом дивљих трава или медна роса као код Плинија, каква год. Била ми је потребна, у бити, промена. Она је дошла, чинећи се обичном, невештом и стискајући зубе. Да је хтела, могла је да ми одалами и један поштен шамар или ме тресне песницом у стомак. Могла је и да ме појебе, опет не бих знао да је она. А дошла је.

Промена је дошла са сунцем у венама.

Макс Бекет, уредник едиције *Roundabout*, позвао ме је у свој уред једног преподнева. Улазећи, трудио сам се да изгледам што распусније и безобразније, мада сам знао како ми такав став неће замерити. Бекет је био пријатан човек, неких десетак година старији од мене, прилично огрезао у бурбон. Седео је за својим столом, обучен у траперице и наранџасту поткошуљу. Био је и пријатне, благе спољашњости, добродушног лица, но знао је да брзо мења расположења, као кокаински зависник који се непрестано и неједнако спушта и диже. Увелико је пио, право из флаше: чинило се као да то ради сатима. Нисам га био видео неко време и сада ми је изгледао још угодније. Пустио је косу и бркове, свидело ми се то, пристајало му је. Око врата била му је ниска од ајкулиних зуба, са руке је скинуо сат и ставио будистичку бројаницу и некакву црвену врпцу. Понудио ме је да седнем, искључио телевизор уз коментар „ти јебени Израелци” и пружио ми паклицу цигарета да запалим, што сам и учинио. На столу, поред књига и хрпа хартије, свезака и магазина, налазило се неколико чинија за бомбоне, само што у њима није било бомбона, већ – у свакој од тих стакленки – по шачица белих и плавих таблета различитог спектра, од аналгетика до халуциногена, али с једним истим учинком: да те развале до краја. Однекуд је допирао глас Тима Баклија, неспутан, снажан и задрхтао, певао је *Sefroniu*:

– *Ја сам краљ овде, везан за ову колибу краљевским ланцима.*

Велики двокрилни прозори били су широм отворени: звуци улице су се с лакоћом скупљали, бесно сударали и онда радосно расипали. Предивна јаркожута светлост се спуштала на сасвим добро очуване фасаде

околних зграда. На моменат, на трен кратак као удаљена и некорисна успомена, учинило ми се да сам постао благословен. Благословен неким мистичним путем. Већ ми је постајало боље. Послужио сам се и са две таблетице амфетамина: требало је нахранити изгладнеле синапсе. Допамин је покренуо веселу пустоловину, разваљујући ми рецепторе по мозгу, варничећи и сикћући као какав осветољубиви крволок.

– Све је у реду с тобом, сине? – упитао је Макс Бекет, наслонивши се на сто и брижно ме погледавши. Изгледао је попут човека који покушава да одгонетне неку стару смицалицу. – Нисам ти још увек како треба рекао колико ми је значео твој отац и да ми је доиста жао... Мислим, овако, да седнемо и попричамо, на миру, лагано... Ти одлично знаш шта је он учинио за све нас. Не могу рећи да то нисам очекивао, али опет, таква те вест поштено протресе. Био је болестан. И ја сам се осетио болесним. Одмах по сахрани морао сам да одем. Знаш, добро ми је дошло да направим предах. Од свега. Од посла, од породице... Од овог града. Глава ми је била као подрум, пуна мемле и устајалог ваздуха. Морао сам некако да се средим. То разумеш, зар не? Истина је, има скоро цео месец како сам се вратио на посао и опрости што те раније нисам звао, али било је неких неочекиваних дешавања. Стварно неочекиваних. Рећи ћу ти о томе убрзо нешто више, јер сам убеђен како баш ти треба да учествујеш у стварима које долазе. Човече, као да ми неки унутрашњи гласови говоре: хајде, шта чекаш, употреби га, проклет био! Пима ти је једини избор, употреби га!

Макс се насмејао, продрмао прсте као пред мађионарски трик и протегнуо у фотељи. Мислим да сам климнуо главом на све то или рекао нешто попут „аха”. Затим је Бекет устао, принео ми чашу и налио у њу пиће. Онда је подигао увис боцу и ја сам га пратио. Осмехнули смо се један другом, пријатељски. У том тренутку као да смо разумели многе ствари које су, иначе, обавијене тешком и храпавом тканином, непрозирне. Прилично тога сад ми се чинило јасно, добар део овог мучног и тегобног света и како би га ваљало избећи. Са калцедонског неба изнад уморног Пацифика падала је на град насумице, у широким тракама, чудесна светлост управо пробуђеног лета. Нисам могао, а истина, нисам се ни трудио, да одвојим поглед са прозора. Бурбон је овде код Бекета био стварно сјајан и мала јутарња порција седатива, комбинована сада са амфетаминима и алкохолом, почела је да делује лудачком снагом. Него, човек је похлепно, неумерено биће, никада му ништа није довољно и никада по вољи. Ради тога, како бих потврдио ту чињеницу, хитро сам прогутао неколико аналгетика које сам имао при себи: нисам имао нарочиту жељу да пребирам по оним чинијама запиткујући Бекета шта је шта. Макс ме је кратко премеравао, као да се питао колико може да се повери и који део тајне да ми открије. Не све, никако, не све, тако мора да му је говорио онај унутрашњи глас.

– Видиш, драги мој – рече Макс Бекет, нагло се дохвативши једног рукописа, фино увезаног танким књижарским канапом и уредно сло-
женим у фасциклу – имамо ово и ми хоћемо то да објавимо. Имамо,
укратко, књигу, али немамо аутора. Ја, наиме, верујем да је изврсна
прича у питању. Пре неколико недеља сам довршио читање и одмах
дао да се рукопис умножи. Мислим како ће се и теби свидети, јер је, на
неки начин, писац овог дела лепо загризао и у твој комад колача. Ка-
жем ти, опака је ствар у питању. Опака! Нећемо дозволити, надам се,
да неко други то објави! Рецимо, Харпер и оне његове вуцибатине. Не-
ма шанси за тако нешто.

– У реду – рекох – а шта је са аутором? И какав је колач у питању?

Није да ме није интересовало. Бекет је био довољно загонетан. И
тада сам осетио као да је благи струјни талас упловио у собу. Да, дух пу-
стиње, мора да сам помислио, то је дух пустиње ушао кроз прозор.

Ја, чак и ја, онај сам који познаје

Путиеве кроз небеса, и стога вештар њело је моје.

Сетио сам се доброг старог Езре Паунда. Пожелео сам да одем и
стегнем руку том фашисти, али сам се сетио да он већ незахвално тру-
не на острву Сан Микеле, у Млецима.

– Аутора нема. – слегнуо је Бекет раменима. Учинило ми се то ко-
мичним. Онда је посегнуо за боцом. – Нестао је. Једноставно, нема га.
Пиф, паф, пуф! На адреси која је наведена на пошиљци са рукописом,
погледај, сачувао сам омотницу, Lincoln Avenue, 417, Salinas, CA, не по-
стоји никакав Ромео Лаус, ако је то нашем аутору право име. Убеђен
сам да није. У ствари, право или не, једино њега имамо. Јасно ти је ка-
ко ми никада нисмо јурили за писцима и то је твој отац могао да потвр-
ди, али не би било добро ако ово прескочимо. Од оног дана када смо
се уселили у ову зграду, нико од нас никога није вукао за рукав и гово-
рио му, хајде, објавићеш то за Вејнрајт. Писци су сами долазили. Овог
пута је другачије. Не желим ово да испустим. Зато сам позвао једног
пријатеља који ми је препоручио човека који нам може помоћи. То је
Бак Малиген, приватни детектив из Филмора. Кажу како је одличан у
томе, да проналази људе. Разрадио је некакву посебну технику, некакав
вуду ритуал. Налази их помоћу златног праха, куваних пилећих ноги-
ца и сличних ствари. Не знам измишљају ли те ствари, небитно. Бак
Малиген свакога пронађе, у свету живих или на гробљу. Учинковит је,
дакле, и није скуп. А што се тиче онога да се у рукопису загризло у твој
колач, па... Истина је. Онде се помиње Вишњева. Стојан је рођен тамо,
зар не? Пише о још неким местима у том крају, Сутвара, Дуб, Менза-
лини. Твој добри отац би сасвим тачно могао да их одреди. Уосталом,
читаћеш и сам. Опака ствар, кажем ти. Опака.

Макс Бекет је затим устао и из једне ладнице извукао револвер. По-
вукао је из флаше и пружио ми је. Тим Бакли је и даље певао свој ме-

ланхолични фанк. Град је био цео преплављен светлошћу. Гледао сам нетремице у Бекета који је у заносу подигао руке ка таваници, управо као што то чине православни свештеници испред олтара: у једној руци је држао свој стари Ремингтон, модел из 1875., а у другој је стегао неколико метака. Осетио сам религијске вибрације у просторији. Под је зашкрипао. Осећај да је све у реду накратко је заменио ужасан осећај слутње како ће нас све овде, на овој обали, развалити огроман црвени талас са океана. Нешто је долазило из земљине утробе, нешто што је превише дуго чекало да буде ослобођено, нешто злокобно. Синаптичка пукотина, попут чељусту чудовишног афричког биља, цветала је дубоко испод мора и цела ова планета чинила ми се тек као један огроман неуротрансмисер величанствено бесконачног организма. Та пукотина је усисала у себе и одмах испљунула космички серотонин. Оно што сам видео у тим светлосним тракама које су падале на улице Сан Франциска, уз благо бридење дланова, трајало је свега неколико секунди. Волим те кратке прекиде, бљескове или црвоточине у стварности. Радују ме такве ствари. Радују ме ти *switch off* моменти.

– Нема потребе да наредних дана долазиш на посао – рекао је Макс, скоро угуравши ми онај револвер у руке – јер, чекаћеш Бака Малигена да те позове или посети. Он ће те, у то сам уверен, свакако назвати, најкасније сутра, макар да ти каже како ни за стопу није одмакао. Ипак, тај човек ми улива поверење и убеђен сам да ће све добро проћи. Ремингтон који ти дајем није трик. Некакав унутрашњи глас ми говори да ће ти можда затребати. Немам их толико да бих се расипао с њима, али овог овде држим ван колекције. Држаћеш га у овој футроли овде. Уз њега, подразумева се, иде и муниција. Чувај га. Волео бих да ми га вратиш некоришћеног, али наредних дана нека буде код тебе. И немој с њим, молићу те лепо, махати по баровима. Доле, у фиоци, имаш кутију метака. Извади то. Дозволу већ имаш. Одрастао си човек. А одрасли људи морају да науче бар две ствари: да пуцају и возе кола.

Ја нисам знао ниједно од тога.

Онда је Макс Бекет узео пар плавих таблета из једне стаклене посуднице, па ми весело намигнуо, показујући да се послужим сам, уколико то будемо желео. Залио их је оним бурбоном. Довршили смо боцу и хитро начели другу. Тако је то када пију млади и расположени људи. Забављала ме је ова повест. После једног кратког монолога о геополитичком значају Синајске горе и правом, истинитом разлогу изградње Суецког канала, Бекет је наставио са стварима везаним за наш посао: - Разумео си ме, свакако. Хоћу да ми то средиш, да учиниш све што је потребно како би, назовимо га сада тако, господин Лаус потписао уговор с нама. Уколико буде потребно, доведи га. И волео бих да га видим. Прочитаћеш рукопис. То обавезно учини. Добру, лудачку

књигу је написао наш тајанствени пријатељ. Дакле, ове ствари ћеш понети за собом. Уговори су ти у овој коверти. И никако не оклевај да ме позовеш у било које доба дана. Ноћу се, на жалост, нећу јављати. Добро знаш како постоје жене које захтевају пуну посвећеност. И да не заборавим, на рачуну ти је већ уплаћен неки новац. Видиш ли, мислили смо на све. Ох, да, имаш и поздраве од главног човека. Мајор Том те поздравља из Енкорица. Замисли, може себи да пружи одмор где год пожели и онда одлучи да то буде Аљаска! Безумник. Него, питао је за тебе и занимало га је како се држиш. Каже како те је звао пар пута, али да те нигде није налазио. Рекао сам му да си у реду и да је све како треба бити. Искрено, нисам имао појма да ли си заиста у реду. Па, искрено, реци ми... Како си?

– Сада је добро. – рекох, осмехујући се. – Баш добро.

Поздравили смо се срдечно, Макс Бекет ме је држао за зглоб и подлактицу, као да испраћа неког уваженог госта. – Допада ми се све ово. – рекох му испред врата. – Средићемо ту ствар.

– Надам се да хоћемо. – узвратио је Макс, укључивши телевизор. На њему се појавила унезверена глава Ричарда Никсона. Успео сам да чујем неколико председникових речи, отприлике ово: *My fellow Americans, оно што желим да вам кажем јесте да ће ово бити дуго и најорна иштрага...* Чуо сам, држећи се за врата, још и Бекета, који је више за себе, рекао: – Никада ми неће бити јасно шта људи, заправо, имају против овог човека!

Глас Тима Баклија је ишчезао.

Одломак из романа